

TUPROQNING SHO'RXOKLANISHIGA QARSHI KURASHISH.

Narqulova Malika Usmankulovna

Tuproq tahlil markazi davlat muassasasi

Laboratoriya boshlig'i

Tel: 90 911-10-87

Annotatsiya: Tuproqning sho'rxoklanishi qishloq xo'jaligi sohasida juda jiddiy muammo hisoblanadi. Sho'rxoklanish tuproqning sho'rlanishi va uning sifatining yomonlashishi natijasida hosil bo'ladigan holatdir. Bu jarayon tuproqdagi sho'r miqdorining oshishi, uning fizik-kimyoviy xususiyatlarining o'zgarishi va o'simliklar uchun zararli sharoitlar yuzaga kelishi bilan tavsiflanadi. Sho'rxoklanish asosan tabiiy va antropogen omillar ta'sirida yuzaga keladi. Tabiiy omillar orasida iqlim sharoitlari, tuproqning tabiiy tarkibi va geologik xususiyatlari muhim rol o'ynaydi. Antropogen omillar esa noto'g'ri sug'orish, noto'g'ri meliorativ chora-tadbirlar, o'g'itlarning ortiqcha qo'llanilishi va tuproqni noto'g'ri ishlov berishdan iborat.

Kalit so'zlar: tuproq, sho'rxoklanish, tabiiy omillar, ma'lumotlar, iqlim sharoitlari, antropogen omillar, noto'g'ri ishlov berish.

Sho'rxoklanishga qarshi kurashishda eng avvalo tuproqni muntazam monitoring qilish zarur. Tuproqdagi sho'r darajasini aniqlash, uning qaysi qismida sho'rlanish kuchayganini aniqlash muhimdir. Bu ma'lumotlar asosida meliorativ chora-tadbirlar ishlab chiqiladi. Sho'r tuproqlarda o'simliklarning o'sishi uchun zarur bo'lgan sharoitlarni yaratish uchun turli usullar qo'llaniladi. Jumladan, gipslash, drenaj joriy etish, sug'orish suvining sifatini yaxshilash va tuproqni mexanik ishlov berish kabi chora-tadbirlar mavjud. Gipslash usuli tuproqdagi sho'rlarni neytrallashtirish va ularni tuproqdan yuvib tashlash uchun keng qo'llaniladi. Bu usulda tuproqqa gips (kaltsiy sulfat) qo'shiladi, bu sho'rlarning zararli ionlarini neytrallashtiradi va ularni suv bilan birga tuproqdan olib chiqishga yordam beradi. Gipslash tuproqning fizik xususiyatlarini yaxshilaydi, uning havolanishini oshiradi va o'simliklarning ildizlari uchun qulay

sharoit yaratadi. Drenaj tizimlari yordamida tuproqdan ortiqcha sho'rli suvni chiqarish mumkin. Drenaj tizimlari tuproqning sho'rlanish darajasini kamaytirish va uning meliorativ holatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Drenaj orqali sho'r suvlar tuproq yuzasidan va uning ichidan olib tashlanadi, bu esa tuproqning sho'rlanishini oldini oladi.[1]

Sug'orish suvining sifati ham tuproq sho'rlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Agar sug'orish uchun ishlatilayotgan suvda sho'r miqdori yuqori bo'lsa, bu tuproqning sho'rlanishini yanada kuchaytiradi. Shu sababli sug'orish suvining sifatini doimiy nazorat qilish va uni tozalash choralari ko'rish zarur. Suvni tejash texnologiyalarini joriy etish ham muhimdir, chunki ortiqcha sug'orish tuproqdagi sho'rlarni yuqoriga ko'tarib, sho'rlanishni kuchaytiradi. Tuproqni mexanik ishlov berish usullari ham sho'rxoklanishga qarshi samarali vosita hisoblanadi. Tuproqni chuqur parvarishlash, uning tuzilishini yaxshilash va havolanishini oshirish orqali o'simliklarning sho'rli muhitda o'sishiga imkon yaratish mumkin. Shu bilan birga, tuproqning sho'rlanishiga qarshi kurashishda o'simliklarni tanlash ham muhim ahamiyatga ega. Sho'r tuproqlarga mos keladigan, sho'r sharoitlarga chidamli o'simlik turlarini ekish orqali hosildorlikni saqlab qolish mumkin.[2]

Meliorativ chora-tadbirlarni amalga oshirishda ekologik omillarni ham hisobga olish zarur. Tuproqni sho'rlanishdan himoya qilishda tabiiy resurslarni oqilona boshqarish, biologik usullarni qo'llash va agrotexnika tadbirlarini to'g'ri tashkil etish muhimdir. Shuningdek, tuproqni tiklash va uning unumdorligini oshirish uchun organik o'g'itlar, kompost va boshqa tabiiy moddalardan foydalanish tavsiya etiladi. Sho'rxoklanishga qarshi kurashishda davlat va mahalliy boshqaruv organlarining roli katta. Ular tuproq monitoringini tashkil etish, meliorativ tadbirlarni moliyalashtirish va fermerlarga amaliy yordam ko'rsatish orqali bu muammoni hal qilishda muhim vazifalarni bajaradilar. Qishloq xo'jaligi mutaxassislari va olimlar doimiy ravishda yangi texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etishga intilishlari lozim. [3]

Tuproqning sho'rxoklanishi bilan kurashish uzoq muddatli va tizimli yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda barcha omillarni hisobga olish, ilmiy asoslangan chora-tadbirlarni qo'llash va doimiy monitoringni amalga oshirish zarur. Shunday qilib, sho'r tuproqlarning meliorativ holatini yaxshilash, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini barqaror rivojlantirish va atrof-muhitni muhofaza qilish mumkin bo'ladi.[4]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, tuproqning sho'rxoklanishiga qarshi kurashish ko'p qirrali va murakkab jarayon bo'lib, unda ilmiy asoslangan meliorativ chora-tadbirlar, texnik vositalar va ekologik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Tuproqni muntazam monitoring qilish, gipslash, drenaj tizimlarini joriy etish, sug'orish suvining sifatini yaxshilash, mexanik ishlov berish va o'simliklarni tanlash kabi usullar birgalikda qo'llanilganda sho'r tuproqlarning unumdorligini oshirish va ularni sho'rlanishdan himoya qilish mumkin. Shu bilan birga, davlat siyosati va ilmiy tadqiqotlar bu jarayonni samarali tashkil etishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Sho'rxoklanishga qarshi kurashish orqali biz nafaqat qishloq xo'jaligi sohasida barqarorlikni ta'minlaymiz, balki atrof-muhitni saqlash va inson salomatligini yaxshilashga ham xizmat qilamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurahmonov A., Karimov S. "Tuproq sho'rlanishining oldini olish va melioratsiya usullari", Toshkent, 2018.
2. Islomov B., Xudoyberdiyev D. "Sho'r tuproqlarda sug'orish va meliorativ tadbirlar", Samarqand, 2019.
3. Normatov M., Toshpulatov J. "Qishloq xo'jaligida tuproq sho'rxoklanishiga qarshi innovatsion texnologiyalar", Toshkent, 2020.

4. Rahimov F., Tursunov N. “Sho‘r tuproqlarda o‘simliklarni parvarishlash va melioratsiya”, Namangan, 2021.
5. Qodirov S., Olimov A. “Tuproq sho‘rxoklanishini oldini olishda gidrotexnika tadbirlari”, Buxoro, 2022.
6. Xolmatov E., Rasulov M. “Sho‘r tuproqlarda biologik usullar yordamida sho‘rlanishga qarshi kurashish”, Toshkent, 2021.
7. Yusupova Z., Mirzaev K. “Melioratsiya va tuproqni tiklash usullari qishloq xo‘jaligida”, Qarshi, 2019.

